

basınında çok çeşitli makaleler çıkmış, hayatı ve eserleri üzerine ise bazıları sağlığında olmak üzere çeşitli zamanlarda pek çok yazı yayımlanmıştır (başlıcaları için bk. bibl.).

Eserleri. Bang'ın 1889-1934 yılları arasındaki kırk beş yıllık akademik hayatında kaleme aldığı 113 parçadan müteşekkil 2000 sayfa civarındaki ilmî çalışmaları bütün olarak değerlendirildiğinde bunların şu on grupta toplandığı görülür: 1. Dilin ve Türk dilinin genel konuları (8 makale, 76 sayfa); 2. Gramer ve kelime açıklamaları (11 makale, 324 sayfa); 3. Altayistik, Mongolistik ve Mançu-Tunguz araştırmaları (26 makale, 180 sayfa); 4. Göktürkçe araştırmaları (11 makale, 148 sayfa); 5. Budist Uygurlar hakkında araştırmalar (12 makale, 210 sayfa); 6. Maniheizm Uygurlar hakkında araştırmalar (7 makale, 224 sayfa); 7. Nestürî Uygurlar hakkında araştırma (1 makale, 35 sayfa); 8. *Codex Cumanicus* ve Kuzey Türkçesi üzerine araştırmalar (12 makale, 176 sayfa); 9. Yaşayan Türk şiveleri araştırmaları (18 makale, 210 sayfa); 10. "Berlin'deki Macar Enstitüsü'nden Türkoloji Mektupları" adı altındaki Türkoloji çalışmaları (7 makale, 108 sayfa). Willy Bang Kaup bu çalışmaları ile Türkoloji'nin, daha önceleri İslâm filolojisi içerisinde şarkiyat çerçevesinde okutulan Arap - Fars - Türk dillerinden ayrılarak kendi başına müstakil bir ilim koluna haline gelmesini sağlamış, Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış metinler üzerindeki çalışmalarıyla da Uyguroloji biliminin tam listesini oluşturmuştur (eserlerinin tam listesi için bk. Sertkaya, s. 289-304).

BİBLİYOGRAFYA :

A. von Gabain, "Bang Kaup", *Neue Deutsche Bibliographie*, Berlin 1953, I, 576; a.mlf., "Persönliche Erinnerungen an W. Bang Kaup", *Sprache, Geschichte und Kultur der altaischen Völker*, Berlin 1974, s. 51-55; a.mlf., "W. Bang Kaup [1869-1934]", *UJb.*, XIV (1934), s. 335-340; a.mlf. — R. R. Rachmatî, "Bibliographie der Arbeiten von Professor W. Bang-Kaup", a.e., IX (1929), s. 188-195; A. N. Kononov, "W. Bang Kaup. Zum hundertsten Geburtstag", *Sprache, Geschichte und Kultur der altaischen Völker*, Berlin 1974, s. 47-49; H. H. Schaefer, "Zu W. Bangs sechzigstem Geburtstag", *UJb.*, IX (1929), s. 181-187; Şerif Hulûsî Sayman, "Prof.Dr. Willy Bang Kaup'un Türk ve Ural-Altay Dillerine Ait Tetkikleri", *Edebiyat*, I/3 (1935), s. 6-17; Osman Fikri Sertkaya, "Ölümünün 50. Yılı Dönümünde Willi Bang Kaup (9. VII. 1869 - 8. X. 1934) ve Eserleri", *TDAY Belleten* 1984 (1987), s. 285-304.

OSMAN F. SERTKAYA

BANGUOĞLU, Hasan Tahsin (1904-1989)

Türk dil âlimi ve devlet adamı.

21 Nisan 1904'te halen Yunan Makedonyası sınırları içerisinde bulunan Drama'da doğdu. Babası buranın eşrafından tütün tüccarı Ahmed Cevdet Bey, annesi Rukiye Hanım'dır. İlk öğrenimine Selânik'te Fransızca öğretim yapan Mission Laice Françes'de başladı ve Drama'da devam etti. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Türkiye'ye göç edip Balıkesir'e yerleştiği için tahsilini burada tamamladı. Daha sonra İstanbul Sultânîsi'ne (İstanbul Erkek Lisesi) devam ederek buradan mezun oldu (1926). Aynı yıl girdiği Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Edebiyat Zümresi'nde Orhan Şaik (Gökay), Hüseyin Nihal (Atsız), Nihad Sâmî (Banarlı) gibi her biri daha sonraları Türk dili, tarihi ve edebiyatının otoriteleri olacak kişilerle birlikte okudu. İyi Fransızca bildiği için bu yıllarda yardımcı iş olarak *Vakit* gazetesinin Beyoğlu muhabirliğini de yaptı. 1930'da Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

1930-1932 yılları arasında Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü'nde edebiyat hocalığı yaptı. Mart 1931'de *Vakit* gazetesinin eki olan aylık *Vakit* dergisinde yayımladığı "Nedim Nasıl Ölmüştü?" ve aynı yerde Nisan 1931'de yayımladığı "Safvet Tezkiresi" adlı iki yazısı ile ilimin dikkatini çekti. Faruk Nafiz (Çamlıbel), Ahmet Hamdi (Tanpınar), Necip Fazıl (Kısakürek), Ömer Bedrettin (Uçaklı) gibi şair ve yazarlarla birlikte *Hız* adlı bir kültür ve edebiyat dergisi çıkardı (15 Mayıs - 15 Temmuz 1931).

Gazi Terbiye Enstitüsü'nde iken ihtisas yapmak üzere Berlin'e gitti (1932). Almanca öğrendikten sonra Berlin'de mukayeseli Türk dili mektebinin kurucusu ünlü Türkolog Willy Bang Kaup'un öğrencisi olarak Mittwoch, Schaefer, Westermann ve Hartmann gibi hocaların derslerine devam etti. Burada W. Bang'ın son öğrencileri olan Annemarie von Gabain, Reşit Rahmeti Arat, Karl Heinrich Menges ve Saadet Şakir Çağatay ile ders arkadaşlığı oldu. 1934'te W. Bang Kaup'un ölümü üzerine tezini tamamlamak için Breslau Üniversitesi'ne Friedrich Giese ve Carl Brockelmann'ın yanına gitti. Burada *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahar* adlı teziyle doktor oldu (1936).

Yurda döndüğünde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne doçent olarak tayin

edildi (1936-1943). Burada ciddi bir Türkoloji disiplini yerleştirmeye çalıştı. Biryandan da Devlet Konservatuvarı'nda fonetik dersleri okuttu (1937-1939). O sırada hüküm süren dilde tasfiyecilik akımına karşı çıktığı için bazı tenkitlere de uğradı (bk. Besim Atalay, *Bir Doçentin Türkçe Okutuşu*, Ankara 1940). Fakat yılmadan Türkiye Türkçesi'ni, güzel ve doğru Türkçe'yi geliştirme ve zenginleştirme yollarını anlatmaya çalıştı. Bu konuda çoğu *Ulus* gazetesiyile *Ülkü* dergisinde çıkan yazılarından bir kısmını üç broşürde topladı: *Dil Bahisleri 1* (İstanbul 1941), *Dil Bahisleri 2* (İstanbul 1942), *Devlet Dili Türkçe Üzerine* (İstanbul 1942).

Hocası Fuat Köprülü'nün meslekî tesiri yanında politik hayatının da tesiri altında kalan Banguoğlu 1943'te Bingöl'den Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili seçildi ve bu görevi 1950'ye kadar sürdürdü. Bu sırada partinin yayın işlerini ve Halkevleri teşkilâtını da idare etti. 10 Haziran 1948'de Millî Eğitim bakanlığına getirildi ve 22 Mayıs 1950'de Şemseddin Günaltay kabinesinin istifasına kadar bu görevde kaldı. Millî Eğitim bakanlığı sırasında Türk Dil Kurumu başkanlığını da yaptı.

1950-1955 yılları arasında politikayı bırakarak Ayalık'ta çiftçilikle meşgul oldu. 1955'te Londra Üniversitesi School of Oriental and African Studies'den aldığı davet üzerine 1959 yılına kadar burada mukayeseli Türk lehçeleri dersini okuttu, ayrıca tasarladığı Batı Türkçesi gramerinin ilk cildi olan *Sesbilgisi* kitabını hazırladı. 1959'da yurda dönünce Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ihdas edilen Türkçe Dini Metinler Kürsüsü'nde ders verdi; altı ay kadar da aynı fakültenin dekanlığını yaptı (1960). Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde kurulan Orta Türkçe Kürsüsü'nde çalıştı, ayrıca Robert College'de Türk dili tarihi dersleri verdi. Ancak kısa bir süre sonra 1961'de tekrar politikaya atıldı ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden Edirne senatörü seçilerek Cumhuriyet Senatosu'na girdi. Bu görevi 1968 yılına kadar sürdürdü. Bu arada ikinci defa Türk Dil Kurumu başkanlığına getirildi (1960-1963), 1963-1966 yılları arasında da Halkevleri genel başkanlığı yaptı.

"Ortanın solu" görüşü İsmet İnönü tarafından kabul edilince Banguoğlu bu politikaya karşı çıktığı için 1966'da Cumhuriyet Halk Partisi'nden ihraç edildi. Bir

süre sonra girdiği Yeni Türkiye Partisi'nde Ekrem Alican'ın genel başkanlık-tan ayrılması üzerine genel başkan oldu (1970). 1971'de Yeni Türkiye Partisi'ni Güven Partisi ile birleştirdi ve aktif politikayı tamamıyla bırakarak tekrar ilmi ve fikrî çalışmalarına döndü.

1983'te kurulan Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun bağlı kuruluşu olan Türk Dil Kurumu'na aslı üye seçildi. Türk Dil Kurumu'nda Terim Bilim ve Uygulama Kolu başkanlığına getirildi. 1985'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi tarafından tertiplenen V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'nde "Türkoloji'ye Üstün Hizmet Armağanı"nı kazanan ilk Türkolog oldu. Aydınlar Ocağı, Türkiye Millî Kültür Vakfı, Boğaziçi Yayınevi, Kubbealtı Akademisi gibi kuruluşlardan da çeşitli şilt ve hizmet armağanları aldı. 3 Mart 1989'da İstanbul'da vefat etti ve Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

1930'lu yılların sonlarına doğru dilin kendi kanunlarının hâkim olduğu bir Türk dil bilgisi yazılması kararlaştırıldığına Almanya'da aldığı filoloji disipliniyle işe koyulan Banguoğlu altı ay gibi kısa bir zamanda *Ana Hatlarıyla Türk Grameri* adlı eserini hazırlamıştır. Banguoğlu'nun bu küçük eseri Batı ölçüleriyle bu sahada yazılan ilk kitap olmuş, eserin planı daha sonra hazırlanan dil bilgisi kitaplarına esas alınmıştır. Banguoğlu'na göre Türkçe komşu olduğu başka dillerden bir hayli kelime almasına rağmen yapı bakımından bütünlüğünü koruyan bir dildir. Türkçe'nin gramer yapısı ise mantıklı ve duru bir insan ruhunun başka dünya dillerinde rastlanmayan tutarlı ve düzenli bir aynası gibidir.

Banguoğlu gerek milletvekili gerekse Millî Eğitim bakanı olarak 1943-1950 yılları arasında meclis genel kurulları, Maarif komisyonları, parti grubu ve ku-

Hasan
Tahsin
Banguoğlu

rultaylarında laiklik, din eğitimi ve öğretim konularındaki çalışmalara aktif olarak katılmıştır. Ezanın Türkçe okunduğu, Kur'an öğrenmenin yer yer yasak olduğu, din eğitiminin yapılmadığı bu devrede onun adı geçen konulara Cumhuriyet Halk Partisi'nin görüşleri doğrultusunda olumsuz bir tutumla yaklaştığı ve parti görüşlerini müdafaa ettiği görülmektedir. Nitekim 1947 yılında yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayı'nda parti tüzüğü'nün laiklikle ilgili, "ibadetlerin ancak kanunun izin verdiği çerçevede dahilinde yapılabileceği" hükmü ile "Diyanet yoluyla dilimize giren bütün yabancı kelimelerin millî menfaat bakımından ihraç edilmesi lâzımdır" şeklindeki fıkrası, ezandan sonra ibadetlerin de Türkçe olarak yapılması neticesini doğuracağından, parti içindeki dindar milletvekilleri, devrin dinî mecmualarıyla bazı gazeteleri tarafından şiddetle tenkit edilmiştir (bk. Eşref Edip, II/84, s. 12, 14-16). Sonuçta kabul edilmeyen bu maddeyi gerek encümünde gerekse hey'et-i umûmiyyede parti adına müdafaa edenler arasında Banguoğlu da vardı. Basına ve kurultay tutanaklarına geçen konuşmaları Banguoğlu'nun parti görüşleri doğrultusundaki düşüncelerini olduğu kadar bu devredeki fikirlerini ve meselelere bakışını da göstermektedir (bk. Eşref Edip, nr. II/89, s. 5). Hasan Saka kabinesinde Millî Eğitim bakanı olarak görev aldıktan sonra da Banguoğlu'nun tutumunda bir değişiklik görülmemiş (bk. *Sebilürreşad*, I/5, s. 78), Halk Partisi grubuyla, kurultayda alınan müsbet kararlara rağmen "din eğitimi geciktirmek ve bu konuda ipe un sermekle" suçlanmış, hatta partili arkadaşları tarafından bakanlıktan alınması dahi istenmiştir (krş. Arvas, s. 62; Banguoğlu, s. 100; ayrıca bk. *Sebilürreşad*, I/15, s. 233-234). Çeşitli baskılar üzerine din eğitimi ve laiklik konusunda yapılacak işlerin tesbiti için aralarında Banguoğlu'nun da bulunduğu bir komisyon kurulduğunda da burada alınan öğrenci velilerinin izniyle ilk okulların 4 ve 5. sınıflarına din derslerinin konulması, daha önce kapatılmış olan İmam Hatip okullarının Diyanet İşleri'ne bağlı olarak açılması, İslâm İlahiyat Fakültesi'nin kurulması hususundaki kararlardan İmam Hatip okullarının Diyanet İşleri'ne bağlı olması yolundaki teklife Nihat Erim'le beraber Banguoğlu da karşı çıkmıştı. Yazdıkları muhalefet şerhinde, "Bu okulların diyanete bağlı olmasının, diyanetin kadrosunun iskolastik medrese zihniyetinin tohumluk-

ları olan adamlardan meydana geldiği için, şeriatı yeniden hortlatmakla neticeleneceğini, bunun zorla yerleştirilen inkılâplar açısından tehlikeli olduğunu" belirtmeleri, Banguoğlu'nun bu devredeki fikirlerini göstermesi bakımından ilgi çekicidir (bk. *İslâm - Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II/96, s. 9-11). Şemsettin Günaltay hükümetinde de Millî Eğitim bakanı olarak kalan Banguoğlu, bu defa eski bir İlahiyat Fakültesi hocası ve dekanı olan başbakanın büyük bir kararlılıkla konuya eğilmesi ve parti içinden İbrahim Arvas, Fatih Gökmen ve arkadaşlarının baskısı üzerine eski tutumunu yumuşatmış, sonuçta İmam-Hatip kurslarıyla İlahiyat Fakültesi'nin açılışı gerçekleşmiştir (1949). Ancak bunda tam başarı sağlanamamış, mektep olarak açılması kararlaştırılan İmam Hatip'ler kurs haline dönüştürülmüş (bk. Banguoğlu, s. 99), İslâm İlahiyat Fakültesi ise sadece İlahiyat Fakültesi olarak açılmıştır ki Banguoğlu'nun daha sonraki beyanlarının aksine bu husus tatmin edici bulunmamıştır (Ogan, II/30, s. 71-72). Tahsin Banguoğlu'nun millî ve dinî meselelerde eski fikirlerinden vazgeçmesi, bir fikrî dönüş yaparak bazı gerçekleri müdafaa etmesi, aktif politikadan çekildikten ve her türlü icraat imkânlarının elinden çıkmasından yani 1970'li yıllardan sonra mümkün olabilmıştır.

Eserleri. 1. *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahar* (Leipzig 1936). 2. *Ana Hatlarıyla Türk Grameri* (İstanbul 1940). Genişletilmiş ikinci baskısı *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*, "Kılavuz Kitap" adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1979). 3. *Türk Grameri, Birinci Bölüm, Sesbilgisi* (Ankara 1959). 4. *Türkçenin Grameri* (İstanbul 1974). 5. *Dil Bahisleri* (İstanbul 1987). Çeşitli dergi ve gazetelerde dil konularına dair yayımladığı makaleleriyle daha önce çıkardığı *Dil Bahisleri 1, 2* ve *Devlet Dili Türkçe Üzerine* adlı kitapçıktan meydana gelmiştir. 6. *Kendimize Geleceğiz* (İstanbul 1984). 1976-1977 ve 1983-1984 yılları arasında Türk millî kültürü ile ilgili olarak yayımladığı yazılarını ihtiva etmektedir.

Banguoğlu'nun dil konusundaki ilmi araştırmalarının birçoğu *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*'de yayımlanmıştır. Bu makaleler arasında "Türkçe'de Tekerrür Fiilleri" (*TDAY Belleten* 1956, s. 111-123), "Türkçe'de Benzerlik Sıfatları" (*TDAY Belleten* 1957, s. 13-27), "Uy-

gurlar ve Uygurca Üzerine" (TDAY Belleten 1958, s. 87-113), "Oğuzlar ve Oğuzel Üzerine" (TDAY Belleten 1959, s. 1-26), "Oğuz Lehçesi Üzerine" (TDAY Belleten 1960, s. 23-48), "Eski Türkçe Bazı Adlar Üzerine I Gültekin" (X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963, Ankara 1964, s. 1-4) başlıklı olanlar özellikle zikre değer.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Tahsin Banguoğlu, *Kendimize Geleceğimiz*, İstanbul 1984, s. 96-102; *CHP Yedinci Kurultay Tutanağı*, Ankara 1948, s. 448-452, 465; İbrahim Arvas, *Tarihi Hakikatlar (İbrahim Arvas'ın Hatıratı)*, Ankara 1964, s. 55-57, 62, 72-74; Feroz-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara 1976, s. 40, 54-55, 321, ayrıca bk. İndeks; Eşref Edip, "Halk Partisinin Dini Siyaseti", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II/84, İstanbul 1947, s. 12, 14-16; a.mlf., "Halk Partisi Müfritlerinin Din Aleyhtarlığı", a.e., II/89 (1947), s. 5; "İlk Okullarda Din Tedrisatı İmam Hatip Mektepleri İslâm İlahiyat Fakültesi Hakkında H.P. Meclis Grubu Komisyonunun Raporu", a.e., II/96 (1948), s. 9-11; Yusuf Ziya (Yörük), "Din Maarifi ve Din Tedrisatı I", a.e., II/98 (1948), s. 2, 12, 15; a.mlf., "Din Maarifi ve Din Tedrisatı II", a.e., II/99 (1948), s. 2-4; "Müfritler İş Başında", *Sebilürreşad*, I/5, İstanbul 1948, s. 78-79; "Mekteplere Konacak Din ve Ahlak Dersleri Ne Oldu? Din Üzerindeki Baskı Daha Ne Kadar Devam Edecek?", a.e., I/15 (1948), s. 233-234; M. Raif Ogan, "İmam-Hatip Kurslarında İlahiyat Fakültelerinde", a.e., II/30 (1949), s. 71-72; Abdurrahim Zapsu, "Millî Eğitim Bakımı Tahsin Banguoğlu'na Açık Mektup", *Ehl-i Sünnet*, III/52, İstanbul 1949, s. 10-11, 16; Altan Delloorman, "Geleceğe Bir Ses", *Türk Edebiyatı*, sy. 186, İstanbul 1989, s. 19-20; Necmettin Hacıeminoğlu, "Tahsin Banguoğlu'nun Ardından", a.e., sy. 187 (1989), s. 13-14; İsmail Kara, "Tahsin Banguoğlu'ndan Birkaç Hatıra Çok Partili Hayata Girenken", *TT*, XI/66 (1989), s. 47-48, 367-368; Fethi Tevetoğlu, "Prof. Dr. Hasan Tahsin Banguoğlu", *TDL*, sy. 451 (1989), s. 51-56; Osman Fikri Sertkaya, "Kendi Kaleminden Hasan Tahsin Banguoğlu", a.e., sy. 465 (1990), s. 129-133; M. Ertuğrul Düzdağ, "Nâhoş Sadâlar", *Zaman*, İstanbul 25 Ağustos 1989, s. 2; *TDEA*, I, 309-310.

OSMAN F. SERTKAYA

BÂNİCÜRİLER

III-IV. (IX-X.) yüzyıllarda
Tohâristan ve Bedahşan'da
hüküm süren küçük bir hânedan.

Ebû Dâvûdîler adıyla da bilinen bu hânedanın İran asıllı olduğu ileri sürülmüşse de, adının sonundaki "cür"un Türkçe'de rütbe ve unvan olarak kullanıldığı dikkate alınır, Sîmcürîler gibi onların da Türk olduğu söylenebilir. Bânîcürîler'in soy kütükleri ve tarihleri hakkın-

daki bilgiler çok azdır. Hânedanın kurucusu Bânîcür'un Abbâsî halifeleri Ebû Ca'fer el-Mansûr ve Mehdî'nin çağdaşı olduğu sanılıyor. Bânîcür'un oğlu Hâşim (ö. 243/857-58), Yukarı Ceyhun kenarında Vahş ve Helâverd dağlık bölgelerinin hâkimi idi. Ailenin kesin olarak bilinen ilk ferdi, Hâşim'in torunu olan Dâvûd b. Abbas'tır. Dâvûd 233'ten (847-48) itibaren Belh valisi idi. Belh dışındaki Nevşâd Sarayı ile şehirdeki bazı yapıları o inşa ettirdi. Saffârîler'den Ya'küb b. Leys 872'de Belh'i işgal ettiği zaman bütün bu yapılar tahrip edildi. Dâvûd Sâmanîler'in idaresindeki Semerkant'a kaçtıysa da kısa bir süre sonra Belh'e geri döndü ve orada öldü (259/873).

Dâvûd'un yeğeni Ebû Dâvûd Muhammed b. Ahmed, Bedahşan bölgesindeki Enderâbe ve Pençîr şehirlerini idaresi altına aldıktan sonra Belh'te hüküm sürdü (874-899). Saffârîler'den Amr b. Leys, Ebû Dâvûd ile birlikte Sâmanî Hükümdarı İsmail b. Ahmed'i hâkimiyeti altına almak istediysen de Belh yakınındaki savaşta mağlûp oldu ve esir düştü (900). Bu tarihten itibaren Belh Sâmanîler'in idaresine geçti.

Bânîcürîler'in Huttel'deki kolunun başında ise yaklaşık 272'de (885) Dâvûd b. Abbas'ın akrabası olan Hâris b. Esed bulunuyordu ve 293'te (905-906) hâlâ orada hüküm sürmekteydi. Aynı aileden Ca'fer b. Ebû Ca'fer Sâmanîler'e tâbi olarak Huttel'i idare ettiği sırada isyana teşebbüs edince Sâmanî Emîri II. Nasr'ın (914-943) gönderdiği ordu onu mağlûp etti ve esir alarak Buhara'ya getirdi. Ancak Sâmanî ailesi içindeki mücadele sırasında serbest kalan Ca'fer Huttel'e giderek II. Nasr'a itaat arzetti. Daha sonra yerine oğlu Ahmed b. Ca'fer geçti. Ahmed, Horasan Valisi Ebû Ali Çağânî isyan ettiği Sâmanîler'e mağlûp olduktan (947) sonra Yukarı Ceyhun vadisindeki mahallî hükümdarlarla bir ittifak oluşturdu. Bu ittifaka katılanlar arasında Ahmed b. Ca'fer ile Reşt emîri ve Kumîciler adlı Türk kabilesi de vardı. Ancak Sâmanî ordusu Ebû Ali ve müttefiklerini tekrar mağlûp etti (948). Bânîcürîler'in hangi tarihe kadar hüküm sürdüğü kesin olarak bilinmemekle beraber bu hânedanın Gazneli Sultan Mahmud devrinde (998-1030) sona erdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Sultan Mahmud öldükten sonra oğulları Muhammed ve Mesud arasındaki taht mücadelesi sırasında, Mesud kendisine yardımcı kuvvet ararken Karahanlılar'dan Ali Tegin'e Huttel'i ver-

meyi vaad ettiği gibi Abbâsî Halifesi Kâim-Biemrillâh da Gazneliler'in Huttel'e hâkim olmalarını tasdik etmişti (1031).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, VI, 180; Narşahî, *Târîhu Buḥârâ* (nşr. Müderris Razavî), Tahran 1317 hş., s. 102; Ali b. Zeyd el-Beyhakî, *Târîh-i Beyhak* (nşr. Ganî-Feyyâz), Tahran 1324 hş., s. 94, 210, 283, 291; Gerdîzî, *Zeynû'l-aḥbâr* (nşr. Abdülhay Habîbî), Tahran 1346 hş., s. 139, 157; İbn'ül-Esir, *el-Kâmil* (trc. Ahmet Ağırakça), İstanbul 1986, VII, 206-207, 222; 1987, VIII, 184; Barthold, *Türkistan*, s. 95; Bayur, *Hindistan Tarihi*, I, 172, 184, 189, 191; C. E. Bosworth, "The Rulers of Chaghāniyān in Early Islamic Times", *IRAN*, XIX, London 1981, s. 7, 10, 18; a.mlf., "Bânîdjürîds", *El² Suppl.* (İng.), s. 125; a.mlf., "Kḥuttalān", *El²* (İng.), V, 75-76; R. Hartmann, "Belh", *IA*, II, 485-487; R. N. Frye, "Balkh", *El²* (İng.), I, 1000-1001.

ERDOĞAN MERÇİL

BANJUL

Gambia'nın başşehri.

Batı Afrika'nın Atlantik kıyısında, bütün Afrika'da açık deniz gemilerinin sokulmasına en elverişli akarsu olan ve ülkeye de adını veren Gambia nehrinin halicinde kurulmuş bir liman şehridir. Halicin genişleyerek okyanusa açılmasından önce biraz daraldığı ve eninin 5 kilometreye indiği kesimdeki sol kıyıya yakın, küçük Saint Mary adası üzerinde yer alır. Banjul köle ticaretini önlemek ve Senegal'in Fransa'ya bağlanması sebebiyle oradan ayrılan İngiliz tâcirleri için bir çıkış sağlamak üzere 1816'da İngilizler tarafından askerî üs olarak kurulmuş ve bu üsse o tarihte İngiltere'nin sömürgeler bakanı olan Kont Bathurst'a izâfeten Bathurst adı verilmiştir. Uzun süre Gambia sömürgesinin idare merkezi olan Bathurst, 1965'te bağımsızlığına kavuşan ülkenin başşehri oldu ve adı da bağımsızlıktan dokuz yıl sonra Banjul olarak değiştirildi. Şehir batıda anakara üzerindeki Kombo Saint Mary yöresine bir köprü ile, nehrin karşı kıyısındaki Barra'ya ise feribot seferleriyle bağlıdır. 23 km. güneybatıdaki Yundum Milletlerarası Havaalanı şehrin diğer ülkelerle hava bağlantısını sağlar. İş ve ticaret merkezleri nehir boyunca yer alır. İngiliz yönetiminin derin izleri şehrin mimarisinde, özellikle Victoria stili geniş revaklı alçak yapılarda ve özenle bakılan yeşil alanlarda göze çarpar. Karışık olan nüfusun yaklaşık yarısını Mandingolar ve Voloflar oluşturur; Akular ile Moritanya ve Lübnanlı topluluklar şehir nü-